

Artikel

Cultuur als probleemoplosser!

Van vraagteken naar uitroepteken

In Friesland is het regelmatig in het nieuws: het Woudagemaal in Lemmer dat bij extreem hoogwater in werking wordt gezet om het overtollig water uit de Friese boezem af te voeren. Het stoomgemaal uit 1920 maakt onderdeel uit van Unesco Werelderfgoed, en is niet het enige Nederlandse werelderfgoed dat nog wordt gebruikt. Ook de inundatiegebieden van de waterlinies, stukken land die in de 19^e eeuw onder water werden gezet om de vijand buiten te houden, zorgen tegenwoordig voor waterberging wanneer dat nodig is. En door de klimaatverandering is dat steeds vaker het geval. Zo draagt cultuur, in dit geval erfgoed, bij aan de oplossing van een probleem en zelfs aan klimaatadaptatie.

Cultuur als probleemoplosser? Het belang is groot en neemt alleen maar toe. Zie de ondersteunende rol van kunst en cultuur in de gezondheidszorg en het sociale domein. ‘Het voelt alsof mijn gewrichten worden gesmeerd’, zegt een danser van Marc Vlemmix Dance. Het dansgezelschap maakt voorstellingen met als uitgangspunt het continu veranderende lichaam als gevolg van de ziekte van Parkinson, reuma, MS en ouderdom.¹ De helende werking van kunst en cultuur ligt aan de basis van *Arts in Health*, een programma met als missie om te komen tot een gezondheidszorgsysteem waarin doorlopende kunstprogramma’s een integraal onderdeel zijn

van preventieve, curatieve en langdurige zorg, ter ondersteuning van het welzijn van patiënten en zorgpersoneel. De kunstprogramma’s dragen zo ook bij aan minder zorgkosten. Kunsten ’92 ondersteunt het initiatief en brengt het onderwerp actief onder de aandacht bij beleidsmakers en politici. De belangenorganisatie neemt deel aan panel- en discussiegesprekken (en als directeur ben ik lid van de stuurgroep *Arts in Health*).

Astrid Weij

Van waterbeheer tot sociale verbinding: er zijn talrijke voorbeelden van hoe de culturele en creatieve sector kan bijdragen aan de grote maatschappelijke opgaven en transitie. Zeker als de sector het vertrouwen en de experimenteerruimte krijgt, betoogt Astrid Weij, directeur van belangenorganisatie Kunsten '92.

Frisse blik van Manon van Hoeckel, bijdrage aan project *Kleinkijk-academie* door Sjaak Langenberg en Rosé de Beer in opdracht van zorgorganisatie Severinus. Fotografie: Ben Nienhuis

Culturele interventies

In het sociaal domein zijn er allerlei kleine en grote interventies. Zo transformeert kunstenaarsduo Sjaak Langenberg en Rosé de Beer zorgtaken in culturele activiteiten. Denk aan ramen zemen met extra veel schuim waardoor er figuren ontstaan en het voor bewoners met fysieke en geestelijke beperkingen achter het glas lijkt op mime. Ook kunstwerken in de openbare ruimte zijn een goed

voorbeeld van een interventie: ze zorgen voor leefbaardere en veiligere buurten, zoals het onderzoek *Kunst kan leefbaarheid in wijken vergroten* (2021) van Movisie en de publicaties van Floor Milikowski, sociaal geograaf en publicist, laten zien (ook elders in deze *Boekman*). Deze kleine en grote culturele interventies in de nabije omgeving en openbare ruimte hebben positieve effecten op mensen en op hun leefomgeving.

Het kan én moet, zeker ook buiten de sociale sector, groter en grootser. Zie de woonsector die in Nederland voor een enorme opgave staat. Ons land wordt zo'n beetje compleet heringericht. De Amerikaanse architect/kunstenaar Ronald Rael ontwikkelde in samenwerking met de TU Twente een 3D-printer om huizen van modder/leem te bouwen.² De kunstenaar heeft een idee, zoekt een technische partner, en samen komen ze tot een oplossing voor een maatschappelijke uitdaging. Maar de woningopgave is veel meer dan huizen bouwen. Het is zaak om bij die herinrichting zorg te dragen voor een gezonde, prettige en leefbare leefomgeving. Kunst, cultuur en erfgoed zijn ook hier probleemoplossers. Om onze toekomst een verleden en een verhaal te geven, met erfgoed als inspiratie en de structurele inzet van de culturele en creatieve sector om de herinrichting mede vorm te geven. En om er zorg voor te dragen dat er naast →

woningen ook voldoende culturele voorzieningen in de nabijheid van mensen komen, zijn en blijven. Om nieuw erfgoed te creëren. Nederland wordt er beter, mooier, gezonder, vriendelijker en interessanter van.

Structureel verbinden

De Akademie van Kunsten, de Waag Futurelab, Platform Kunst = Onderzoek en Kunsten '92 zetten met het programma *Kunst x Wetenschap x Samenleving* in op het versterken van de verbinding tussen de drie domeinen.³ De inzet is om creativiteit, kunst en cultuur een sleutelrol te geven bij het vormgeven van de toekomst van Nederland. Het doel is om (1) kunst en wetenschap structureel te verbinden vanuit de volle breedte van de artistieke, academische en toegepaste disciplines; (2) barrières weg te nemen en condities te optimaliseren voor gelijkwaardige samenwerking tussen de drie domeinen; (3) dit te koppelen aan maatschappelijke expertise en vraagstukken om tenslotte; (4) daarmee onze nationale innovatiekracht ten aanzien van maatschappelijke opgaven te versterken. Het demissionaire kabinet-Schoof lijkt dit ook een goed idee te vinden gezien de reactie⁴ op het adviesrapport *Vanzelfsprekende verbinding: veranker sociaal- en geesteswetenschappelijk onderzoek in innovatie* van de Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie (AWTI). Het kabinet is positief over de aanbevelingen om onderzoekers uit de Sociale en Geesteswetenschappen (SGW) uit te dagen zich meer te richten op innovatie. Met name de aanbevolen actie 'Verbind het SGW-domein sterker aan de ontwerpdisciplines en kunsten'⁵ past goed bij *Kunst x Wetenschap x Samenleving*.

De domein- en sectorverbindingen worden gesteund door verschillende beleidslijnen en impulsen. Eén daarvan is het driejarige programma *De Publieke Ontwerppraktijk* (PONT). Hiermee wil het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de samenwerking tussen overheid en ontwerpers versterken en creatieve denkkracht beter benutten bij het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken. Een ander initiatief was de oproep aan ruimtelijk ontwerpers, *Wegen naar welzijn*, van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie,

die leidde tot een bijdrage van kunst aan de mobiliteitstransitie. Andere voorbeelden zijn CLICKNL, dat als missie heeft kennis en samenwerking te faciliteren om binnen de creatieve sector te komen tot innovatieve oplossingen voor landelijke, maatschappelijke uitdagingen. En CIIC (Creative Industries Immersive Impact Coalition), gericht op immersive ervaringen die de digitale en fysieke wereld naadloos in elkaar laten samenvloeien, bedoeld voor makers, onderzoekers, bedrijven en overheden.

Om Nederland concurrerend te houden kent de Rijksoverheid sinds 2011 het topsectorenbeleid waarin grote en kleine ondernemers samenwerken met de overheid en wetenschap. De creatieve industrie is een van de topsectoren. Het topsectorenbeleid wordt momenteel herzien; wat Kunsten '92 betreft blijft de culturele en creatieve sector er onderdeel van uitmaken. Het sluit ook mooi aan bij de Europese inzet op de culturele en creatieve sector met het Europese Instituut voor Innovatie en Technologie (EIT) Culture & Creativity. Dat brengt bedrijven, onderwijsinstellingen en onderzoekscentra samen in Knowledge and Innovation Communities (KIC's) om technologische doorbraken mogelijk te maken, gericht op maatschappelijke uitdagingen. Al deze initiatieven zijn echter kwetsbaar: het zijn tijdelijke en geen structurele programma's.

Allesbehalve soft

De Rijksoverheid formuleerde haar ambities voor het internationaal cultuurbeleid van 2025 tot 2028 als volgt: 'Een verhaal van Nederland als een land dat openstaat voor samenwerking en innovatieve oplossingen bedenkt (...) ondersteunt ook de politieke en economische belangen van Nederland.'⁶ Die soft power is allesbehalve soft, maar draagt juist keihard bij aan onze internationale positie, invloed en draagvlak. De rol die de culturele en creatieve sector internationaal speelt, wordt door het demissionaire kabinet veronachtzaamd en afgebroken. Hopelijk zet het nieuwe kabinet het internationaal cultuurbeleid voort dat we decennia hebben gehad. Binnen de Europese Unie en door Culture Action Europe, zeg de Europese Kunsten '92, wordt het oplossend

vermogen van de culturele en creatieve sector en de versterking daarvan voor andere beleidsdomeinen wél gezien. Daarom roept Culture Action Europe op cultuur in andere domeinen te erkennen als een drager, en om dat instrumenteel, maar niet geïnstrumentaliseerd te doen. Dit betekent dat cultuur kan bijdragen aan andere domeinen in de samenleving, maar dat cultuur niet louter gebruikt of beoordeeld moet worden op haar nut. De intrinsieke waarde moet ook worden erkend en beschermd.

Glenn Micallef, EU-commissaris voor Inter-generationale Rechtvaardigheid, Jeugd, Cultuur en Sport, werkt aan een nieuwe visie en ambitie die hij *Cultural Compass* noemt en waarin hij terecht ook aandacht heeft voor de creatieve industrie. Micallef heeft de culturele en creatieve sector gevraagd hem hiervoor de komende jaren van suggesties te voorzien. Deze sector versterkt immers internationale samenwerking en draagt bij aan de economische ontwikkeling van Europa en Nederland.

Mkb, retail, gemeenten en provincies zien ook dat kunst en cultuur een positief economisch effect hebben en het vestigingsklimaat ondersteunen.

Van waterbeheer tot sociale verbinding, het zijn slechts voorbeelden van terreinen waarop de culturele en creatieve sector kan bijdragen aan de grote maatschappelijke opgaven en transities. Zeker als de sector daarvoor vertrouwen en experimenteeruimte krijgt. Er zijn nog vele andere voorbeelden te geven van hoe kunst en cultuur problemen helpen oplossen, in Nederland, Europa en daarbuiten.

Dus nogmaals: cultuur als probleemoplosser? Die vraag is tevens de titel van de onderzoeksconferentie die de Boekmanstichting, samen met Erasmus Universiteit Rotterdam en het Landelijk Netwerk Cultuurbeleid, in april van dit jaar organiseerde. In de kop boven deze bijdrage is het vraagteken vervangen door een uitroepteken. En dat is niet voor niets. Want hoe mooi is het om kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector te verbinden met andere terreinen en domeinen? En om zo bij te dragen aan de grote maatschappelijke opgaven. Bij domeinoverstijgend en -doorkruisend samenwerken is de sleutel wederkerigheid. Een culturele en creatieve sector die gelijkwaardig en complementair is

aan de sectoren waarmee wordt samengewerkt, vanuit de zekerheid en het vertrouwen dat cultuur waarde heeft en levert. Die onderlinge aanvulling brengt veranderkracht. Of zoals ik zei op het Preventiecongres 2024 in Bunnik: 'Door samen vanuit de eigen expertise een ambitie te formuleren waar ieder vanuit eigen domein de eigen kwaliteit inbrengt en bewaakt'.⁷

Maar gaat cultuur als probleemoplosser niet ten koste van de intrinsieke en autonome waarde van kunst en cultuur? Natuurlijk moeten kunst en cultuur niet alléén probleemoplossers zijn. Natuurlijk is de culturele en creatieve sector al van grote waarde zonder concrete uitdagingen aan te pakken, bijvoorbeeld door haar kracht om te bevragen, reflecteren, te laten verwonderen. Het is niet het één of het ander, maar het één én het ander. Laat ons meer kunst, cultuur, erfgoed en creatieve sector gegund zijn, ook als probleemoplosser, voor een weerbare en veerkrachtige samenleving. •

Noten

- 1 Madnoersan, N. (2025) '[Hier dansen mensen met een fysieke beperking: "Jarenlang zocht ik naar manier om in beweging te blijven"](#)'. Op: [www.ad.nl](#), 1 maart.
- 2 Meyer, M. (2025) '[In Palm Springs kunnen robots een huis printen van klei. "Ooit was heel Londen gebouwd van modder"](#)'. Op: [www.trouw.nl](#), 12 mei.
- 3 [kws.waag.org](#)
- 4 Bruins, E. en D. Beljaarts (2024) [Reactie AWTI-advies 'Vanzelfsprekende Verbinding. Veranker sociaal- en geesteswetenschappelijk onderzoek in innovatie'](#). Tweede Kamer 33009, nr. 148.
- 5 AWTI (2024) [Vanzelfsprekende verbinding: veranker sociaal- en geesteswetenschappelijk onderzoek in innovatie](#). Den Haag: Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie.
- 6 [www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationale-culturele-samenwerking/internationaal-cultuurbeleid](#)
- 7 Uitgesproken tijdens [Preventiecongres](#), georganiseerd door De Congreszaak in samenwerking met GGD GHOR Nederland, Alles is Gezondheid en Federatie voor Gezondheid, op 4 oktober 2024 in Bunnik.

Astrid Weij

is directeur van Kunsten '92, de belangenorganisatie voor kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector. Fotografie: Tammo Witkamp